

LITTERATUR

Samuel Byrskog: *Story as History — History as Story. The Gospel Tradition in the Context of Ancient Oral History* (WUNT, 123). 386 sid. Mohr-Siebeck, Tübingen 2000).

Samuel Byrskogs andra bok efter avhandlingen skulle i Tyskland ha betecknats som hans *Habilitations-schrift*. Med sitt *Geleitwort* från den tyska nytestamentliga forskningens nestor, Martin Hengel i Tübingen, skulle boken, särskilt som det är en intelligent och synnerligen välskriven bok, öppna vägen för dess författare till någon av de gamla ansedda lärostolarna i NT i Tyskland.

Byrskogs lösenord är «ögonvittnen» (grekiska *autoptai*) och det markerar också Hengel i sitt förord genom ett synnerligen skickligt anbragt citat ur inledningen till Platons *Faidon* som kunde ha stått som motto till hela boken:

Echekrates: Faidon, var du själv där tillsammans med Sokrates den dagen han drack giften i fängelset eller hörde du det från någon annan?

Faidon: Jag var där själv, Echekrates.

I Platons *Faidon* finns som bekant både Sokrates lidandes historia och hans avskedstal. Allt har decennier senare återskapats av Platon. Hur Platon kunde veta vad som hände Sokrates under dennes sista levnadstimmar kan man med all rätt fråga sig, särskilt som Platon själv, när han räknar upp de drygt tio vänner och elever som var närvarande i fängelset, på sitt ironiska och humoristiska sätt lägger till: «Platon var visst sjuk.»

Den typen av ironisk humor i en tragisk situation besitter inte de synoptiska evangelisterna. Nytestamentlikern står emellertid i fråga om Jesus inför samma typ av transmissionsproblem som Platonforskaren gör i fråga om Sokrates när det gäller att komma bakom den autentiska stilisering som både evangelietexten och *Faidon*-texten är inbäddade i. Kommer vi när det gäller Sokrates och Jesus tillbaka till de rapporter som de ursprungliga ögonvittnena avgav, i Jesu fall Petrus, Maria från Magdala, Jakob m.fl.? Mycket i den nytestamentliga forskningen under förra år-hundradet handlade om detta problem. Byrskogs lärare Birger Gerhardsson jämförde det sätt som Toran förmedlades på i den fariseisk-rabbinska judendomen med de metoder som kan ha kommit till användning när det goda budskapet om Jesus fördes vidare i den tidiga kristendomen.

Man kan påstå att Byrskog för sin lärares intentioner in i den grekiska världen, där många rabbinskt inriktade forskare inte känner sig hemma. Han gör det

på två sätt, dels genom att enrollera Paul Thompsons «Muntlig historia»-projekt för den NT:lga ögonvittnesproblematiken, dels genom att ge sig in i frågan om vilken roll ögon- och öronvittnen spelat för de förkristna grekiska historikerna, Herodotos, Thukydidés och Polybios framför allt. De här tre linjerna, ögonvittnen i NT, nerskrivandet av de små människornas muntliga historia à la Thompson och de grekiska, och i mindre grad de romerska, historikernas betonande av ögonens vittnesbörd är tänkta att löpa samman i Byrskogs bok. Detta sker dock inte helt och hållet. Varje linje är nog så intressant i sig.

Frågan om ögonvittnena har sysselsatt många tidigare nytestamentliker och det är inte lätt att säga om Byrskogs framställning tillför den gamla diskussionen nya fakta. Han är i alla händelser mot Bultmanns sätt att dekonstruera och avautentisera evangelietraditionen. För Byrskog finns i botten av synoptikernas redogörelser något autentiskt. Lukasprologen blir viktig för honom. Lukas är ju den av evangelisterna som betonar autopsins betydelse («ögonvittnen och ... ordets /dvs. evangeliets/ tjänare»).

Detta är en sympatisk ansats. Att lita på de gamles förmåga att muntligt under längre tid bevara sanningen om det förflutna har alltid lönat sig. Den slutliga i skrift nerlagda versionen har det gått att lita på. Schliemann litade på Homeros och myterna och fann Troja och Mykene, Evans rekonstruerade Knossos. Markus och Q som för oss måste sägas representera ögonvittnestraditionen ligger bara en 20–40 år före de slutliga skriftversionerna (Matteus och Lukas). Vi borde kunna vaska fram det som är fakta och sälla bort det som är fiktion.

Fakta och fiktion var det gamla motsatsparet. För Byrskog är det Story och History och frågan om hur Story, berättelse, blir till History, historia, och hur omvänt History blir till Story, eller kanske ännu hellre till Stories. Detta tvingar honom in på det som benämnes «narrative criticism» och «narrativisation», och här har verkligen NT-forskningen kommit med beaktansvärda resultat under de senaste decennierna, i Sverige bl.a. genom René Kieffer.

I Byrskogs ämnesindex finns inget uppslagsord «miracles» och det är synd, eftersom han säkert haft något att säga om Jesus som undergörare. Ögonvittnena har ju bevittnat också miraklen, uppväckandet av döda, gående på vatten etc. Hur interagerar storheterna History och Story när det gäller Jesu under? Är det såsom det ofta påstås en fråga om forskarens personliga tro? Byrskog kunde här ha haft glädje av Hermann Strasburgers föredrag «Die Bibel in der Sicht eines Althistorikers» (i *Studien zur Alten Geschichte* III, 1990, s. 317–40). Strasburger hör

nämigen till Byrskogs antikhistoriska grundpelare (Byrskog, s. 19). Beträffande det övernaturliga som ju knappast går att tänka bort för en troende kristen säger Strasburger bl.a.: «Das Ausserordentliche oder vielleicht Einmalige entzieht sich grundsätzlich den historischen Wahrscheinlichkeitskriterien» (s. 334).

När det gäller undren i NT är det också intressant att fundera över en uppgift i Suetonius Augustus-biografi (100,4). År 14 e.Kr. avlade en före detta praetor under ed vittnesmål om att han sett kejsar Augustus, som bisatts i sitt mausoleum i en askurna, i någon sorts kroppslig gestalt, hans *effigies*, stiga upp till himlen. Suetonius uppgifter är intressanta också för nytestamentlig forskning eftersom de inte kommer från någon mytisk protohistoria utan är vittnesbörd om vad människor i 1 årh e.Kr. var beredda att sätta sin tilltro till. Faktiskt är det så att de hedniska grekerna och romarna själva hela antiken igenom ansåg sina guda- och hjältesagor som historiska. Herodotos låter t.ex. spartanen leonidas stamträd börja med Herakles. I kapitel 3 av *Germania* antyder Tacitus möjligheten att samme Herakles besökt också Germanien.

Berättarna i GT och NT ville naturligtvis inte på sin tid berätta myter, sagor, legender eller noveller utan de ville åstadkomma berättelser som de själva och deras åhörare resp läsare ansåg för «historia som verkligen hänt». De anade inte vilka metoder som i vår tid skulle användas för att pröva tillförlitlighetsgraden i äldre berättelser. Av sådan historisk kritik och reflexion — som hos oss i dag — finns inga spår i Bibeln. Ansatser finns emellertid hos de gammalgrekiska historikerna Herodotos och Thukydidés och senare i hellenistisk tid hos Polybios, och betraktade ur deras synvinkel — och här följer jag Strasburger, s. 337 — «sind die erzählenden Teile der Bibel — auch noch im NT überwiegend — von einem vorwissenschaftlichen Geschichtsdenken irrational-orientalischen Charakters geprägt.»

Det är svårt att göra en så rik bok som Byrskogs rättvisa i en recension av begränsat omfång. Eftersom han så ofta går in i detalj på äldre grekisk historiografi, t.ex. Ktesias *Indika* och *Persika*, hade det varit intressant om han tagit ställning till det äldsta grekiska exemplet på memoarer som vi känner till, nämligen Ions från Chios redogörelse för sitt möte någon gång på 430-talet f.Kr. med tragedidiktaren Sofokles som börjar så här: «Diktaren Sofokles träffade jag (sic!) på Chios ... ». Även rent berättartekniskt erinrar denna Ions minnesbild om flera av de «anekdoter» som berättas om Jesus. Det finns som bekant fyrtiofyra stycken sådana i de synoptiska evangelierna, varianterna inräknade. En del — t.ex. Bultmann — föredrar att kalla anekdoterna «biografiska apothegmata» eller «ideala scener».

Byrskogs bok är skriven på en lättflytande engelska. Man är aldrig osäker på vad han menar. Notapparater, bibliografi, Index of Sources, Index of Modern Authors, Index of Important Names, Subjects and Terms: allt är utarbetat med sällsynt akribi. En sak återstår att nämna, författarens sätt att återge alla citat från grekiska och latinska författare i original i noterna och i egen eller kontrollerad Loeb-översättning i brödtextern. Detta gäller också citaten ur NT som också står på grekiska i noterna. Genom att man ständigt ges en chans att läsa allt i den grekiska eller latinska originalfattningen blir ens möjlighet att förstå resonemangen så helt annorlunda än när man ser de gamles ord filtrerade genom en engelsk eller tysk eller fransk översättning. Byrskog etablerar även i detta avseende en ny standard. *Macte virtute!*

Lars Rydbeck

Lars Thunberg: *Människan och kosmos: Maximos bekännarens teologiska vision. 200 sid. Artos, Skellefteå 1999.*

«Hans teologiska system var i själva verket en andlig vision av Kosmos, av mänskligt liv inom detta Kosmos, och därför av den gudomliga frälsningsekonomi, det frälsande samspelet mellan mänskligt och gudomligt» (s. 31).

Varur detta system livnär sig, vari det består och hur det inbäddat i sin kontext är gestaltat får vi veta i Lars Thunbergs mästertolking av teologihistoriens store klassiker: Maximos bekännaren (ca. 580-662).

Utförligt möter vi först den historiska situationen och därpå den personliga biografien inom vilken Maximos teologi växer fram som en helhet, djupt samhörig med både imperiets och kyrkans teologisk-politiska konflikt samt den monastiska tros- och livsformen i den origenistiska och asketiska traditionen. Särskilt ekumeniskt utmärkande för Maximos är hans trogna och självständiga umgänge med såväl den öst- som den västkyrkliga traditionens tänkare.

Teologens skarpa kritik av monotelismens hävdande av Guds enda vilja och den därav följande inskränkningen av inkarnationsmysteriet, och hans konsekventa argumentering för den duothetiska läran om föreningen av Kristi mänskliga och gudomliga vilja kostade honom visserligen först tungan och sedan livet, men den antogs redan 18 år senare som bindande konsensus av konciliet. Vad kampen för Bekännaren då gällde var att fullt ut erkänna Kristi mänsklighet som förutsättning för Guds frälsningsverk.

Med den mogna och lärde systematikerns skicklighet visar förf. hur Maximos ständigt tänker dubbel-